

การใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

Using Primary Learning Sources to Develop Critical Reading Skills of Elementary Level Students

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ให้ครูประถมศึกษาใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน และนำไปใช้ประโยชน์ได้ถูกต้อง

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ แบ่งได้เป็นสองประเภทคือ ประเภทที่มีตัวอักษร กับประเภทที่ไม่มีตัวอักษร แหล่งเรียนรู้ที่มีตัวอักษร ได้แก่ จดหมาย บันทึกลง สุนทรพจน์ หนังสือ และตำรา ส่วนแหล่งเรียนรู้ที่ไม่มีตัวอักษร ได้แก่ รูปถ่าย ภาพวาด สถานที่ และวัตถุอื่นๆ ทางประวัติศาสตร์ การใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นสื่อจะช่วยให้เด็กนักเรียนมีโอกาสที่ได้ใกล้ชิดกับเหตุการณ์และเรื่องราวในอดีต ช่วยให้นักเรียนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพราะสามารถค้นพบความเป็นจริงในช่วงเฉพาะของเวลานั้น

วิธี ผาน-ซเลดไรท์ เหมาะสมสำหรับการใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ วิธีการนี้มี 4 ขั้น 1) การหาหลักฐาน ครูใช้เทคนิคคำถามเร้าให้นักเรียนวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ 2) การให้เหตุผล นักเรียนเลือกสารจากการอ่าน 3) การพิจารณาตัดสินสารจากการอ่าน นักเรียนแบ่งสารเป็น 2 ชนิด คือสารที่เป็นความจริงกับสารที่เป็นข้อคิดเห็น 4) การประเมินความน่าเชื่อถือ แบ่งเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกนักเรียนประเมินเป็นกลุ่ม ส่วนที่สองนักเรียนประเมินเป็นรายบุคคลโดยตอบแบบสอบถาม

ข้อเสนอแนะสำหรับครูประถมศึกษาที่กำลังจะใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนคือ ต้องสอนวิธีอ่าน และเทคนิคการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้นักเรียนเข้าใจ นอกจากนั้นครูต้องวางแผนร่วมกับบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ และทำงานร่วมกับบุคคลเหล่านั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน

คำสำคัญ แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. ชำราชการบ้านาญ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Abstract

The article aims at elementary teachers using primary learning sources to develop students' critical reading skills and to take advantage of them accurately.

Men create the primary learning sources which are divided into two types, original textual and non-textual sources. The original textual sources consist of letters, diaries, speeches, books and texts; while the original non-textual sources comprise photographs, drawings, places and materials of history. Using primary learning sources as aids not only give students chances to be close to events and stories of past times but also deepen their understanding because they are able to find out the true facts in a particular time period.

The Van-Sledright Method is appropriate for using primary learning sources to develop critical reading skills. The method consists of four steps. 1) **Identification:** Teachers use questioning techniques to encourage their students to analyze the primary learning sources. 2) **Attribution:** Students select the information from the text. 3) **Judging Perspective:** Students divide the information into two sets, factual and opinionated information. 4) **Reliability Assessment:** There are two parts of evaluation, for the first part the information is evaluated by groups of students and the second part the information is evaluated by individual student through the use of a questionnaire.

Suggestions for elementary teachers who are going to use primary learning sources to develop students' critical reading skills are that teachers have to teach them how to read and think critically, and they have to plan and work with people involved with primary learning sources for the benefits of the students.

Keywords : Primary learning sources, Critical reading

บทนำ

การนำแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิมาใช้เป็นสื่อในระดับประถมศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องเตรียมการเป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมจำเป็นต้องทำเป็นขั้นตอน โดยแบ่งเป็นสามตอน ตอนแรกคือการแนะนำแหล่งที่จะไปศึกษาให้นักเรียน รู้จัก ตอนที่สอง คือการออกเดินทางไปนอกสถานที่เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ และตอนที่สาม คือการประเมินผลภายหลังที่เสร็จสิ้นจากการศึกษาแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ จึงนับว่ามีความยุ่งยากสำหรับครูในการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้เป็นสื่อการเรียนกับนักเรียนในระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ด้วยเหตุนี้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงมักมุ่งไปที่ความสะดวกของครูมากกว่าการพานักเรียนไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ ดังนั้นในบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะชี้ให้ครูประถมศึกษาเห็นว่าการใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นสื่อ สามารถช่วยพัฒนาทักษะการอ่านควบคู่กับการคิดวิจารณ์ญาณ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ บูรณาการเข้าสู่การเรียนการสอนภาษาไทยให้นักเรียนมีความรู้กว้างไกลอีกด้วย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูประถมศึกษาใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนและนำไปใช้ประโยชน์ได้ถูกต้อง

ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ

ในบทความเรื่องนี้มีคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกัน 2 คำ คือ “การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ” กับ “แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ” ซึ่งความหมายของทั้งสองคำ มีดังนี้

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ (Critical reading) เป็นทักษะที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนั้นจึงเป็นทักษะที่มีความสำคัญยิ่งต่อบุคคลทุกคน แลพพ์และฟลัด (Lapp and Flood, 1986) จึงได้ให้ความหมายตามหน้าที่ของการนำไปใช้ กล่าวคือ การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการใช้กระบวนการอ่านควบคู่กับกระบวนการคิด กระบวนการอ่านจะเริ่มตั้งแต่สายตารับรู้ตัวอักษร และส่งให้สมองแปลความหมาย เมื่อจุดเริ่มต้นของการอ่านเกิดขึ้น การคิดก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกันนับตั้งแต่การแปลความหมายเพื่อให้เกิดการรู้-จำ และเข้าใจ ซึ่งเป็นการคิดระดับพื้นฐานสู่การคิดระดับสูงขึ้นไปคือ การนำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า การอ่านกับการคิดจึงเกิดควบคู่กันเมื่อนำไปใช้อย่างเป็นทางการ เช่น ในหน้าที่การงานและการศึกษาซึ่งต้องการความละเอียดรอบคอบ เพื่อมิให้เกิดข้อผิดพลาด ดังนั้นจึงใช้การอ่านควบคู่กับการคิดวิจารณ์ญาณ ส่วนการใช้อย่างไม่เป็นทางการเป็นการนำไปใช้ในเรื่องราวทั่วไปที่มุ่งการพักผ่อนเป็นประการสำคัญ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวข้องกับการคิดระดับสูง ซึ่ง แลพพ์และฟลัด ได้ประยุกต์หลักของบลูม (Bloom, 1956) ในด้านพุทธิพิสัยซึ่งมีหกชั้น สู่การคิดทางการอ่าน คือ รู้-จำ เข้าใจ และนำไปใช้ เป็นการคิดขั้นพื้นฐาน ส่วนวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า เป็นการคิดระดับสูง ดังนั้นนิยามของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณในความหมายของ แลพพ์และฟลัด จึงมุ่งที่การทำงานของสมองในระดับสูงนั่นเอง

เนื้อหาที่ถือเป็นประเด็นสำคัญในนิยามของ ออทเทิน (Otten, 1998) ได้อธิบายความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่า ในขั้นแรกของการอ่านต้องทำความเข้าใจเนื้อเรื่องที่อ่านก่อน ในขั้นต่อไปจึงวิเคราะห์รายละเอียดในส่วนที่คล้ายกันและต่างกัน เพื่อนำไปสู่การสรุปที่ถูกต้อง นิยามนี้คล้ายกับคำอธิบายของ เรซินสกี (Resinski, 2006) ที่มุ่งการเข้าใจเนื้อเรื่องเป็นอันดับแรก โดยผู้อ่านต้องมีความคล่องแคล่วในการอ่าน เพราะเป็น

พื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ อย่างไรก็ตาม การที่จะอ่านได้คล่องแคล่วนั้น ผู้อ่านต้องสามารถจดจำคำสำคัญและเข้าใจความหมายของคำได้ถูกต้องทั้งในทางตรงและทางนัย

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ (Primary learning sources) หมายถึง แหล่งเรียนรู้ดั้งเดิมที่ยังมิได้ผ่านการกลั่นกรองหรือคัดสรรมาก่อน มอร์แกนและเรซินสกี (Morgan and Resinski, 2012) ได้อธิบายว่าแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่เป็นตัวอักษร (textual sources) ได้แก่ บันทึกลงทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ ดารา หนังสือ ตลอดจนเอกสารต่างๆ ที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อีกประเภทหนึ่งคือแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่ไม่เป็นตัวอักษร (nontextual sources) ได้แก่ ภาพวาด ภาพถ่าย ภาพแกะสลัก นอกจากนี้ยังรวมไปถึงวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในอดีตที่ผ่านมา แหล่งเรียนรู้ที่กล่าวถึงทั้งสองประเภทยังคงสภาพเดิมมิได้ผ่านการกลั่นกรองหรือสร้างสรรค์ จึงถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ ถ้ามีการกลั่นกรองหรือคัดสรรจากบุคคลซึ่งอาจทำให้สภาพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยมีความคิดเห็นเข้าไปปะปนก็ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทุติยภูมิ (Secondary learning sources)

บทบาทของแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่ปรากฏอยู่ตามที่แตกต่างกัน รอบตัวนักเรียน ออทเทิน (Otten, 1998) ได้อธิบายว่า นักเรียนสามารถเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา มีแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิผ่านเข้ามาในชีวิตของนักเรียนเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่มีขอบเขตจำกัด ได้แก่ ดารา หนังสือ บทความ จดหมาย บทกวี บทสัมภาษณ์ บทเพลง รูปภาพ และอื่นๆ สิ่งเหล่านี้เมื่อผ่านเข้ามาในช่วงเวลาหนึ่งแล้วก็ผ่านไป จะมีสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ให้ความรู้แก่นักเรียน แม้แต่ความรู้ที่ได้รับในอดีตอาจลืมเลือนเมื่อเวลาผ่านไปก็ยังคงฝังอยู่ในจิตใต้สำนึก (subconscious) ซึ่งสามารถรื้อฟื้นให้กลับคืนมาได้ตามต้องการ สิ่งที่ผ่านมาใหม่ก็คือว่าเป็นความรู้ใหม่ที่ได้รับ โดยสมองจะเก็บรวบรวมไว้ เมื่อเวลาผ่านไปก็จะมีความรู้ใหม่เข้ามาทับถม ที่เคยเป็นความรู้ใหม่ก็จะกลายเป็นความรู้เก่า และอาจลืมเลือนเมื่อเวลาผ่านไป

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น บาร์ทอน (Barton, 2005) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ ไม่ว่าจะวัตถุหรือสิ่งของต่างๆ ดังเช่นดนตรี ในการฟังดนตรีนักเรียนจะพบความแตกต่างของดนตรีในอดีตกับปัจจุบัน มีโอกาสเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของดนตรีในแต่ละยุค เช่นเดียวกับเรื่องภาษา หากนักเรียนได้ศึกษาภาษาในแต่ละสมัยแล้วก็จะพบความเปลี่ยนแปลงของการใช้ภาษาอย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้และความคิดจากเรื่องราวที่ผ่านมาทั้งในปัจจุบันว่า มีความเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทที่เป็นตัวอักษร หรือประเภทที่ไม่เป็นตัวอักษร ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์เพื่อให้ครูและนักเรียนเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต อันเป็นการพัฒนาความคิดวิจรรย์ญาณของนักเรียนด้วย

การใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ

การใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นสื่อการเรียนรู้จะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสใกล้ชิดกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาที่ผ่านมา เพื่อให้นักเรียนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพราะแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิจะช่วยให้นักเรียนค้นพบความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ สถานที่ ตลอดจนสิ่งที่ได้พบเห็น มอร์แกนและเรซินสกี (Morgan and Resinski,

2012) ได้อธิบายว่าเป็นการช่วยตอบสนองความรู้สึกทางอารมณ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ทำให้เกิดความสุข เพราะแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิสามารถช่วยเชื่อมโยงความรู้สึกของนักเรียนสู่เหตุการณ์ สถานที่ สิ่งของ และบุคคลรวมทั้งอดีต ซึ่งเป็นช่วงเวลาของเหตุการณ์เหล่านั้น ทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจ เศร้าใจ เสียใจ และดีใจ ตามสภาพและลักษณะของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา

การใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นสื่อการเรียนรู้จะช่วยให้นักเรียนประเมินความจริงที่เกิดขึ้นในอดีต บริบท และอะกตินซกาซ (Britt and Aglinskis, 2002) ได้ให้เหตุผลว่านักเรียนมีโอกาสแบ่งปันความรู้และความคิดระหว่างนักเรียนด้วยกัน โดยรวบรวมความรู้และความคิดที่มีเหตุผล แล้วนำมาประเมินแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่กำลังศึกษาเพื่อพิจารณาความเป็นจริงและความน่าเชื่อถือ

การสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นสื่อการเรียนรู้จะช่วยให้นักเรียนเริ่มต้นคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับแหล่งปฐมภูมิ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนใช้ความคิดวิจารณ์ญาณ โดยครูจะใช้เทคนิคการตั้งคำถามเพื่อเร้าให้นักเรียนคิดตามตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูง ซึ่ง เจมส์และแมคเฟ (James and Mc Vay, 2009) ได้ระบุว่าคำถามที่ดีต้องเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่นักเรียนกำลังศึกษาและเร้าให้ค้นหาคำตอบ

จึงกล่าวได้ว่าการนำแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิมาใช้เป็นสื่อการเรียนรู้มีประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้นักเรียนให้มีโอกาสใกล้ชิดกับวัตถุ สิ่งของ และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในอดีต ช่วยพัฒนาอารมณ์ และส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจวิธีประเมินแหล่งเรียนรู้โดยใช้การคิดวิจารณ์ญาณ

บทบาทของแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่มีต่อการอ่าน

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาภาษาไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา มุ่งให้นักเรียนเป็นผู้อ่านอย่างมีวิจารณญาณ มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ทำงานได้โดยใช้ความคิดวิจารณ์ญาณ ส่วนพื้นฐานของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณคือความคล่องแคล่วในการอ่าน ดังนั้นสิ่งที่ต้องเน้นในการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น (ประถมศึกษาปีที่ 1-3) คือการฝึกฝนให้อ่านคล่องแคล่ว จับใจความเรื่องที่อ่าน ได้ถูกต้อง เข้าใจเป้าหมายในการนำเสนอของผู้เขียน และรู้จักตอบคำถามในเนื้อเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล

การอ่านบทเรียนแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ูวเดน (Wooden, 2008) ได้อธิบายว่า แม้ครูจะมีคำอธิบายประกอบบทเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความกระจ่างแต่ก็ไม่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ลึกซึ้ง แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิจึงเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเข้าใจของนักเรียนให้ถูกต้องและสมบูรณ์

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ ประเภทที่มีตัวอักษรนอกจากได้เขียนเป็นบันทึก จดหมาย เอกสาร หนังสือ และตำราแล้วยังเขียนเป็นบทเพลงและคำประพันธ์ต่างๆ ซึ่งนักเรียนต้องใช้การอ่านในใจและการอ่านออกเสียง สำหรับการอ่านออกเสียงจะอ่านทั้งบทร้อยแก้ว บทร้อยกรอง รวมทั้งบทเพลง ดังนั้นแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเหล่านั้นจึงให้โอกาสนักเรียนศึกษาเรื่องราวในอดีตเป็นการสร้างประสบการณ์ให้กับตนเองผ่านตัวอักษรทั้งการอ่านในใจและการอ่านออกเสียง

ชวอนและโลแคชคิโอ (Swan and Locascio, 2008) ได้อธิบายว่า การอ่านจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจถ้อยคำอันเป็นภาษาที่ใช้ในเอกสาร เห็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางภาษาจากอดีตสู่ปัจจุบันเป็นการเร้าให้นักเรียน

เกิดอารมณ์ร่วมในภาษาที่ใช้และประสบการณ์ที่ได้รับ สิ่งเหล่านี้มีความหมายมากกว่าการอ่านจากบทเรียนและการฟังครูอธิบายในชั้นเรียน

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเปิด โอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาอย่างละเอียด โดยต้องอ่านเอกสารต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลมาใช้ประเมินความถูกต้องและเป็นจริงของแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเหล่านั้น

จึงกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิมิบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน เพราะนักเรียนต้องใช้การอ่านช่วยสร้างความเข้าใจในเนื้อหาจากบทเรียนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ช่วยให้เกิดความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของภาษาไทย นอกจากนี้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิยังช่วยให้นักเรียนพัฒนาทั้งการอ่านในใจและการอ่านออกเสียงในการอ่านเอกสารต่างๆ ช่วยให้นักเรียนมีอารมณ์ร่วมกับภาษาที่ใช้ในสิ่งดังกล่าวด้วย

บทบาทของแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่มีต่อการคิดวิจารณ์

การคิดวิจารณ์เป็นการคิดระดับสูง ผู้คิดจะต้องใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิจึงเป็นแหล่งสนับสนุนให้นักเรียนค้นคว้าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในอดีต นักเรียนต้องสังเกต พิสูจน์พิจารณาโดยใช้การคิดวิจารณ์เพื่อประเมินความถูกต้องของข้อมูลจากแหล่งเหล่านั้น อีกทั้งยังเป็นการเร้าให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหารายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อใ้บทเรียนสมบูรณ์ เช่น การศึกษา เรื่อง “อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา” จากบทเรียนเที่ยวเมืองกรุงเก่า ในหนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในเนื้อหาได้กล่าวถึงสถานที่สำคัญหลายแห่ง ได้แก่ เกาะเมืองอยุธยา เหนียดคล้องช้าง เจดีย์ศรีสุริโยทัย และอื่นๆ สถานที่ที่กล่าวถึงนั้นเป็นแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ การอ่านเนื้อเรื่องจากหนังสือเรียนผนวกกับคำอธิบายของครู อาจทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียน แต่การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิโดยตรงนักเรียนต้องใช้การสังเกต พิสูจน์พิจารณาโดยใช้ความคิดวิจารณ์ในสถานที่และสิ่งปรากฏ จำเป็นต้องใช้การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า

ฟาน-ชเลดไรท์ (Van-Sledright, 2004) ได้แนะนำลำดับขั้นที่ประการเกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นสื่อการเรียน

1. การค้นหาหลักฐาน (Identification) ครูใช้คำถามเร้าให้นักเรียนใช้การสังเกตและวิเคราะห์เพื่อค้นหาหลักฐานและความหมาย ดังเช่น เหนียดคล้องช้างที่กล่าวถึงในบทเรียนเที่ยวกรุงเก่า คำว่า “เหนียดคล้องช้าง หมายถึง สถานที่ที่ทำเป็นวงล้อมโดยใช้ไม้ปักเป็นคอกกว้าง” ข้อความที่เป็นคำอธิบายนี้ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ชุดภาษาเพื่อชีวิต ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่เหนียดคล้องช้างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ครูอาจใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสังเกต คิดวิเคราะห์ ดังเช่น

- นักเรียนคิดอย่างไรต่อลักษณะของเหนียดคล้องช้างที่ปรากฏ
- นักเรียนคิดว่าช้างจะอยู่ในเหนียดได้อย่างไร โดยที่ไม่หนีออกมานอกเหนียด
- เหตุใดในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงต้องคล้องช้างเข้าไปไว้ในเหนียดเป็นจำนวนมาก
- เหตุใดในสมัยปัจจุบันจึงไม่ปรากฏการคล้องช้างไว้ในเหนียดเป็นจำนวนมากเหมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ครูอาจมีคำถามอื่นๆ เพื่อเร้าให้นักเรียนคิดและค้นหาคำตอบ นอกจากนี้จะสังเกตจากสถานที่จริงแล้วอาจศึกษาจากบันทึก จดหมายเหตุ รวมทั้งเอกสารทางประวัติศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลอันเป็นเหตุผล อีกทั้งควรระบุหลักฐานเกี่ยวกับเพนียดคล้องช้างในหัวข้อต่างๆ ของข้อมูล เช่น ความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ สถานที่ตั้ง และการสร้าง รวมทั้งวิธีการคล้องช้าง ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดคือการค้นหาหลักฐานเกี่ยวกับเพนียดคล้องช้าง

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ “น้ำบุดู” ซึ่งกล่าวถึงในเรื่อง ของดีในตำบล จากหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีคำอธิบายความหมายไว้ว่า “คือน้ำที่ได้จากปลาท้มก้นเปื่อย แล้วนำมาต้มให้สุก ปรุงรสได้สองชนิด คือ บูดชนิดเค็มใช้เครื่องจิ้มกับผักสด บูดชนิดหวานสำหรับคลุกข้าวยาปักษ์ได้” นักเรียนสามารถเรียนเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิในหมู่บ้าน ครูอาจใช้คำถามนำเพื่อให้นักเรียนพิจารณาและสังเกต ดังตัวอย่างคำถาม

- น้ำบุดูที่นักเรียนรู้จักทำจากอะไร
- น้ำบุดูที่กินกับผักสดมีรสชาติอย่างไร
- หากจะทำน้ำบุดูต้องเตรียมอะไรบ้าง
- ถ้าจะทำน้ำบุดูที่ใช้คลุกข้าวยาปักษ์ได้ จะมีขั้นตอนในการทำอย่างไร

ให้นักเรียนอ่านเอกสารเพิ่มเติมเพื่อตอบคำถามข้างต้น ก่อนที่จะไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ

2. การให้เหตุผล (Attribution) การจำแนกกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการอ่านเอกสารต่างๆ รวมทั้งการตอบคำถาม แบ่งกลุ่มข้อมูลตามประเภทที่เป็นจริงอันมีที่มาอย่างมีเหตุผล กับกลุ่มข้อมูลที่เป็นพรรณนาของนักวิชาการและผู้รู้

3. การตัดสินข้อมูลที่ปรากฏ (Judging Perspective) เป็นการนำเอกสารมาสนับสนุนข้อมูลที่จัดประเภทไว้ คือข้อมูลที่เป็นจริง ส่วนข้อมูลที่เป็นข้อคิดเห็นต้องนำมาพิจารณา วิเคราะห์ ไตร่ตรองโดยใช้การคิดวิจารณ์ ญาณว่าข้อมูลเหล่านั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลหรือไม่ สอดคล้องกับหลักความจริงที่ได้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ และหลักฐานอื่นๆ อย่างไร สิ่งเหล่านี้นักเรียนต้องช่วยกันคิดวิจารณ์เพื่อตัดสินความน่าจะเป็นไปได้ของข้อมูล

4. การประเมินความน่าเชื่อถือ (Reliability Assessment) ในขั้นนี้เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้ทั้งหมด ตั้งแต่เริ่มต้นศึกษาเรื่องเพนียดคล้องช้าง จากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ ขั้นตอนการประเมินแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการประเมินโดยแบ่งกลุ่มแสดงความคิดเห็น ตอนที่สองเป็นการประเมินโดยให้นักเรียนแต่ละคนตอบแบบสอบถาม

ตัวอย่างที่ 1

การประเมินตอนที่ 1 เป็นการประเมิน โดยการแบ่งกลุ่มให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ “เพนียดคล้องช้าง” หัวข้อที่ประเมินความน่าเชื่อถือ ได้แก่

- การเปรียบเทียบลักษณะ และที่ตั้งของเพนียดคล้องช้างในอดีตกับปัจจุบัน
- การใช้ประโยชน์เพนียดคล้องช้างตรงตามจุดมุ่งหมาย
- ความแข็งแรงของเพนียดคล้องช้าง

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม แสดงความคิดเห็นเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือตามหัวข้อที่กล่าวมาข้างต้น ตามเวลาที่กำหนด (อาจให้เวลา 30-40 นาที) ต่อจากนั้นจึงให้ผู้แทนของแต่ละกลุ่มออกมารายงานผลการประเมิน เมื่อผู้แทน

ทุกกลุ่มเสนอผลแล้ว ครูเป็นผู้สรุปผลการประเมินความน่าเชื่อถืออีกครั้งหนึ่ง เป็นการเสร็จสิ้นกระบวนการประเมินในตอนที่ 1

การประเมินตอนที่ 2 ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามเวลาที่กำหนดให้

จากการอ่านบทเรียนเรื่องเพนียดคล้องช้าง และการศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ ให้นักเรียนตอบคำถามโดยอ่านรายการแต่ละข้อให้เข้าใจ

คำสั่ง เขียนเครื่องหมายกากบาท (X) ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง (ตอบถูกให้ข้อละ 1 คะแนน ตอบผิดให้ข้อละ 0 คะแนน)

ข้อ	รายการ	ใช่	ไม่ใช่
1	เพนียดคล้องช้างมีลักษณะเป็นคอกกว้างใช้เป็นค้ำค้ำคล้องช้าง		
2	เพนียดคล้องช้างที่ปรากฏมีลักษณะตรงกับคำอธิบายในหนังสือเรียน		
3	เพนียดคล้องช้างที่ปรากฏมีลักษณะตรงกับคำอธิบายในเอกสารที่อ่านประกอบบทเรียน		
4	เพนียดคล้องช้างมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา		
5	เสาที่ปักเรียงรายรอบเพนียดทำด้วยไม้ไผ่		
6	เพนียดคล้องช้างเป็นสถานที่ที่มีความจำเป็นสำหรับช้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน		
7	ปัจจุบันเพนียดคล้องช้างเป็นสถานที่อนุรักษ์ไว้เพื่อการศึกษา		

ตัวอย่างที่ 2

การประเมินตอนที่ 1 เป็นการประเมินโดยการแบ่งกลุ่มให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ “น้ำบุงดู” หัวข้อที่ประเมินความน่าเชื่อถือได้แก่

- แหล่งกำเนิดน้ำบุงดู
- วิธีทำน้ำบุงดู
- การนำน้ำบุงดูมาใช้ประกอบอาหาร

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของตอนที่ 1 ตามเวลาที่กำหนดให้แล้วให้ผู้แทนของแต่ละกลุ่มออกมารายงานผลการประเมิน ครูเป็นผู้สรุปผลการประเมินความน่าเชื่อถืออีกครั้งหนึ่ง

การประเมิน ตอนที่ 2 ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามตามเวลาที่กำหนดให้

จากการอ่านบทเรียนเรื่อง น้ำบุงดู และการศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ ให้นักเรียนตอบคำถามโดยอ่านรายการแต่ละข้อให้เข้าใจ

คำสั่ง เขียนเครื่องหมายกากบาท (X) ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง (ตอบถูกให้ข้อละ 1 คะแนน ตอบผิดให้ข้อละ 0 คะแนน)

ข้อ	รายการ	ใช่	ไม่ใช่
1	น้ำบูดู คือน้ำที่ได้จากการหมักปลาจนเปื่อยแล้วนำไปต้ม		
2	น้ำบูดู ปรุงรสได้รสเค็ม เปรี้ยว หวาน		
3	ข้าวยาบักขี้ไต้จะราดด้วยน้ำบูดูรสเค็ม		
4	ผักสดจิ้มน้ำบูดูอย่างเค็ม		
5	คนภาคใต้เท่านั้นที่กินน้ำบูดู		
6	น้ำบูดูมีขายตามศูนย์การค้าทั่วไป		

หลักการประการของ ฟาน-ชเลดไรท์ ได้แก่ การค้นหาหลักฐาน การให้เหตุผล การตัดสินใจข้อมูลที่ปรากฏ และการประเมินความน่าเชื่อถือ จะช่วยพัฒนาการคิดวิจารณ์ควบคู่กับการอ่าน ดังนั้นแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนมิใช่เฉพาะวิชาภาษาไทย จะเชื่อมโยงไปถึงวิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะประวัติศาสตร์อันเป็นเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนของนักเรียนจำเป็นต้องใช้วิธีการดังกล่าว เพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน ควบคู่กับการคิดวิจารณ์

สรุป

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิแบ่งเป็นสองประเภท คือประเภทที่เป็นตัวอักษรกับประเภทที่ไม่เป็นตัวอักษร แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิจะช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยใช้วิธีการอ่านเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต ทั้งยังใช้การสังเกตและการพิจารณาควบคู่กับการคิดวิจารณ์ในแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่เป็นประเภทตัวอักษรและไม่เป็นตัวอักษร ในส่วนที่เป็นกระบวนการคิดวิจารณ์นั้น ใช้วิธีการค้นหาหลักฐาน การให้เหตุผล การตัดสินใจข้อมูลที่ปรากฏ และการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล สิ่งเหล่านี้เป็นการบูรณาการ การอ่านและการคิดวิจารณ์เข้าด้วยกัน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

อภิปรายและข้อเสนอแนะ

แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีตและได้ปรากฏจนถึงยุคปัจจุบัน ครูสามารถนำมาใช้พัฒนาทักษะการอ่านและการคิดวิจารณ์ควบคู่กันไป โดยการอ่านบันทึก เอกสาร และงานเขียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาในอดีต ต้องอ่านโดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าในการใช้ถ้อยคำ ประโยค ตลอดจนเนื้อความต่างๆ ที่ปรากฏในเอกสาร ซึ่งเป็นการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมิใช่การอ่านเพื่อการเข้าใจแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิที่ไม่ปรากฏตัวอักษร นักเรียนต้องใช้การสังเกต วิเคราะห์ และประเมินค่าในรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ จึงกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิสามารถพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นการสนับสนุนแนวคิดของบาร์ทอน (Barton, 2005)

ในระดับประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-3) มีการใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิน้อยกว่าระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษา โดยทั่วไปครูจะใช้สื่อที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนโดยสามารถหาได้ไม่ยาก เช่น ภาพ เอกสาร บันทึก

และอื่นๆ ส่วนแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ซึ่งต้องใช้การเดินทางมักจะเว้นไว้ก่อน เพราะเห็นว่านักเรียนยังเล็ก โดยต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของนักเรียนเป็นประการสำคัญ สำหรับแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่สามารถนำมาใช้พัฒนาการอ่าน และการคิดวิจารณ์ได้โดยใช้หลักของ ฟาน-สเลดไรท์ (Van-Sledright, 2004) พัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ การค้นหาหลักฐาน การให้เหตุผล การตัดสินใจข้อมูลที่ปรากฏ และการประเมินความน่าเชื่อถือ จึงนับได้ว่าแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิมีความสำคัญต่อการอ่านอย่างมีวิจารณญาณตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ตามที่เรซินสกี (Resinski, 2006) ได้อธิบายไว้

ข้อเสนอแนะสำหรับครูประถมศึกษาที่จะใช้แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณคือประการแรกต้องสอนวิธีอ่านควบคู่กับวิธีคิดวิจารณ์ให้นักเรียนเข้าใจ และฝึกฝนจนเกิดความคล่องแคล่ว ประการที่สองครูต้องวางแผนร่วมกับบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษานักเรียนมากที่สุด ทั้งสองประการนี้จะช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในการใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้ปฐมภูมิ พัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับประถมศึกษา

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- Barton, K.C. (2005). Primary Sources in History Breaking Through the Myths. *Phi Delta Kappan*. 86 (10), 745-753.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives handbook I: Cognitive domain*. New York: David McKay.
- Britt, M. A., and Aglinskis, C. (2002). Improving Students' Ability to Identify and Use Sources Information. *Cognition and Instruction*. 20 (4), 485-522.
- James, J. H., and McVay, M. (2009). Critical Literacy for Young Citizens: First Graders Investigate the First Thanksgiving. *Early Childhood Education Journal*. 36 (4), 347-354.
- Lapp, D., and Flood, J. (1986). *Teaching students to read*. New York: Macmillan.
- Morgan, D. N., and Rasinski, T. V. (2012). The Power and Potential of Primary Sources. *The Reading Teacher*. 65 (8), 584-594.
- Otten, B. H. (1998). *Using primary sources in the primary grades*. (ERIC Digest ED 419773).
- Rasinski, T. V. (2006). Reading fluency instruction: Moving beyond accuracy, Automaticity, and Prosody. *The Reading Teacher*. 59 (7), 704-706.
- Swan, K., and Locascio, D. (2008). Evaluating alignment of technology and primary sources use within a history classroom. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*. 8 (2), 175-186.
- Van-Sledright, B. A. (2004). What does it mean to think historically ... and how do you do teach it ? *Social Education*. 68 (3) 231-234.

Wooden, J. A. (2008). I had always heard Lincoln was a good person, but... : A study of sixth graders' reading of Lincoln's views on black-white relations. *Social Studies*, 99 (1), 23-32.